

پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در شهر شیراز

مسلم باقری^۱، استادیار مدیریت منابع انسانی، بخش مدیریت جهانگردی، دانشکده گردشگری و هتلداری، دانشگاه شیراز، شیراز
پیام شجاعی، استادیار مدیریت سیستم‌ها، بخش مدیریت، دانشکده اقتصاد مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز
سمانه اصغری جهرمی، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، مدیریت منابع انسانی، بخش مدیریت، دانشکده مدیریت و علوم
اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز

پذیرش: ۹۸/۳/۳۰

ارجاع جهت اصلاحات: ۹۸/۲/۳۱

دریافت: ۹۷/۸/۴

چکیده

امروزه گردشگری در عرصه جهانی به یکی از مهمترین صنایع پیشرو بدل گشته و نقشی مهم و تعیین‌کننده در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی جوامع گوناگون ایفا می‌کند. هدف از نگارش پژوهش حاضر بررسی پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری و ارائه الگویی جامع در این حوزه است. در این راستا از روش تحقیق آمیخته اکتشافی استفاده شده که در بخش کیفی با بهره‌گیری از روش فراترکیب مدل پیامدهای روانشناختی با دو بعد، شش مؤلفه و ۳۹ شاخص ارائه شده است. سپس در بخش کمی پژوهش از روش تحلیل عملکرد - اهمیت، وضعیت فعلی و اهمیت شاخص‌های این الگو در شهر شیراز، با نظرسنجی از خبرگان حوزه جامعه‌شناسی گردشگری شهر شیراز، تعیین گردیده است. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که بهبود اشتغال، رونق فعالیت‌های فرهنگی و بهبود در زندگی اجتماعی فرهنگی جامعه محلی، مهمترین پیامدهای مثبت و کلاه- برداری و اخذی مهمترین پیامدهای منفی جامعه‌شناختی گردشگری در شهر شیراز بوده‌اند.

واژگان کلیدی: گردشگری، پیامدهای جامعه‌شناختی، شیراز، فراترکیب، تحلیل عملکرد - اهمیت

مقدمه

امروزه صنعت گردشگری به دومین صنعت بزرگ دنیا تبدیل شده (لین و یانگ^۱، ۲۰۱۶) که مزایای اقتصادی بسیاری برای جوامع مقصد به همراه دارد (کانسا، مویل، مویل و ویلز^۲، ۲۰۱۷). این پدیده، ابزاری برای ایجاد درآمد ملی، از اصلی‌ترین ارکان اقتصادی جهان و نیز از مفاهیم، اشکال و ارکان توسعه پایدار قلمداد می‌شود (مزیدی، ۱۳۹۵) و نقش آن در توسعه اقتصاد نواحی و ایجاد مزایای چندگانه در آن‌ها به خوبی تبیین شده است (اشلیکی و کبودی^۳، ۲۰۱۱). گردشگری همچنین نقش فعال و مؤثری در ارتقاء ساختار (زرافشانی و همکاران، ۱۳۹۲) و ایجاد مقدمات توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی جوامع (اعظمی و همکاران، ۱۳۹۴) ایفا می‌کند. در کنار اهمیت یافتن این رشته در حوزه علوم اقتصادی، تمرکز اصلی گردشگری بر تحقیقات و مطالعات علوم اجتماعی در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته قرار دارد و پدیده‌ای پیچیده و چندرشته‌ای تلقی می‌شود که لازم است از دیدگاه‌های گوناگون علوم اجتماعی مانند جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، انسان‌شناسی، تاریخ، جغرافیا و ... مورد مطالعه قرار گیرد (سندیپ و وینود^۴، ۲۰۱۴).

گردشگری در واقع صنعتی است که توسعه آن نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسایل و عوامل مؤثر (نادری‌مهدوی و همکاران، ۱۳۹۲) گوناگون است. چراکه گردشگری در عصر حاضر، گذرگاه توسعه پایدار تلقی می‌شود که با ماهیتی چندبعدی، علاوه بر تأمین نیاز گردشگران، باعث تغییرات عمده‌ای در سیستم جامعه میزبان می‌شود (بستان، هاشمی، میرزایی و اصغری، ۱۳۹۶)؛ این تغییرات برای جامعه میزبان هم می‌تواند منافی را به وجود آورد و هم هزینه‌هایی را تحمیل کند (ابراهیمی، جان‌محمدی‌لرگانی و اندواژ، ۱۳۹۵). در واقع می‌توان چنین گفت که هر گاه فعالیت‌های گردشگری ارتباط نزدیکی با جوامع محلی داشته باشد، گردشگری می‌تواند منجر به تغییراتی در ابعاد اجتماعی - فرهنگی، محیطی و اقتصادی جامعه میزبان گردد (رضائی و حبیب‌الهی، ۱۳۹۵). لازم به ذکر است مزایا و هزینه‌های گردشگری برای دو گروه از مردم محقق می‌شود؛ در یک طرف بازدیدکنندگانی هستند که در طول تعطیلات، مزایایی را دریافت می‌کنند و هزینه‌هایی را متحمل می‌شوند، از طرف دیگر جامعه ساکن در منطقه میزبان هستند

1. Lin and Yang
 2. Canosa, Moyle, Moyle & Weiler
 3. Eshliki and Kaboudi
 4. Sandeep and Vinod

(تئوبالد، ۲۰۰۵) که گردشگری باعث می‌شود زندگی آن‌ها به طرق گوناگون تحت تأثیر قرار گیرد (علاءالدین اغلو، تورکر و کان، ۲۰۱۶).

محققان در یک دسته‌بندی کلی سه نوع پیامد برای گردشگری مطرح می‌کنند: پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و محیطی. به عقیده آنان، ما درک محدودی از حوزه پیامدهای اجتماعی و فرهنگی گردشگری، به نسبت پیامدهای اقتصادی و محیطی داریم (کارتیر و لاوری، ۲۰۱۶)؛ در حالی که آن‌ها نقش مهم، مستقیم و مشهودی را در مقاصد گردشگری ایفا می‌کنند (جعفری و همکاران، ۲۰۱۶). با دقت نظر می‌توان، افزایش درک متقابل، برانگیختن حس احترام و خوش‌نگری به جامعه و فرهنگ حاکم، توجه به هنر (به ویژه موسیقی، تأثیر و صنایع دستی) را از جمله نقش‌های اجتماعی و فرهنگی گردشگری برشمرد (نظریان و زال‌نژاد، ۱۳۹۴).

نکته حائز اهمیت این است که گردشگری از دیرباز در ایران رونق داشته و شواهد تاریخی فراوانی دال بر این مدعا وجود دارد (موسایی، هاشمی و ابراهیمی، ۱۳۹۱). استان فارس نیز خاستگاه تمدن ایران زمین و مهد فرهنگ آن است. استان فارس برای بسیاری از محققین و تاریخ‌نویسان همان ایران بزرگ را جلوه می‌نماید و هر گردشگری که وارد سرزمین ایران می‌شود، در برنامه‌ریزی خود زمانی را برای بازدید از فارس و دیدنی‌های آن اختصاص می‌دهد (بهنام‌مرشدی، ۱۳۹۵، به نقل از مستوفی‌الممالکی و فرمانی، ۱۳۸۸). شیراز پایتخت استان فارس نیز، سرزمین باستانی سلسله هخامنشیان و ساسانیان، در جنوب غرب ایران واقع شده است (عارف، ۲۰۱۰)؛ استان فارس و بالخصوص شهرستان شیراز سالانه پذیرای خیل عظیمی از گردشگران داخلی و خارجی است که پیامدهای مثبت و منفی فراوان و گریزناپذیری با خود به همراه دارند. این پیامدها در قالب‌های مختلفی از جمله ایجاد شغل و درآمد، تغییر کاربری اراضی شهری و الگوی ساخت‌وساز، افزایش ترافیک، افزایش زباله، تخریب منابع طبیعی، کاهش اعتماد به نفس ساکنان، الگوپذیری جوانان، افزایش قیمت‌ها، افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی، بهبود آگاهی‌های ساکنان، متنوع شدن مشاغل، افزایش مهاجرت به شهر، مورد توجه قرار گرفتن فرهنگ و تاریخ و ... قابل مشاهده هستند. پیامدهای مذکور اثرات مخرب یا سازنده بسیاری بر چهره شهر، فرهنگ حاکم و نظام اقتصادی دارند؛ و اگرچه می‌توانند تهدیدی برای محیط اجتماعی یک منطقه و میراث فرهنگی و طبیعی وابسته به آن باشند،

-
1. Theobald
 2. Alaeddinoglu, Turker and Can
 3. Cartier and Lowry
 4. Jaafar
 5. Aref

اما اگر به طور مناسب برنامه‌ریزی و مدیریت شوند می‌توانند تبدیل به نیرویی برای محافظت از آن‌ها گردند (شفیعی و محمدی، ۱۳۹۳). جهت بهره‌برداری از پیامدهای مثبت و یا مرتفع‌سازی پیامدهای منفی، ابتدا لازم است این موارد به خوبی شناسایی و روشن شوند. بنابراین با توجه به عمق و اهمیت پیامدهای اجتماعی گردشگری بر جامعه مقصد و غفلت از آن به نسبت سایر پیامدها و همچنین از آن‌جا که تاکنون تحقیقات دقیق و قابل توجهی در این حوزه خصوصاً در استان فارس صورت نگرفته است و امروزه با گسترش گردشگری در این استان و همچنین با افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری (مانند تأسیس هتل‌های سستی و ...) در بافت‌های فرسوده شهر شیراز، این امر موجب ایجاد برخی از پیامدهای مثبت و منفی جامعه‌شناختی گردشگری (مانند افزایش اشتغال قشر آسیب‌پذیر ساکن در این محدوده، مصرف مواد مخدر و ...) در این مناطق شده است؛ لذا پژوهشگران در پژوهش حاضر به طراحی مدلی جامع از پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری، بررسی اهمیت این پیامدها و شرایط کنونی آن در شهر شیراز اقدام نموده‌اند.

مبانی نظری

واژه توریسم، نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله‌ای به نام اسپورتینگ آمده است. از دهه ۱۹۷۰ مطالعات مربوط به صنعت گردشگری به مفهوم امروزی خود، جایگاه خاصی در میان سایر علوم دانشگاهی به وجود آورده است (ضرابی و اسلامی‌پریخانی، ۱۳۸۹). جامعه‌شناسی گردشگری نیز، نوعی تخصص در حال ظهور است که تمرکز خود را به مطالعه انگیزه‌ها، نقش‌ها و روابط، مؤسسه‌های گردشگری و تأثیر آن‌ها بر گردشگران و جوامع میزبان آنان معطوف ساخته است (کوهن^۱، ۱۹۸۴). بین جامعه‌شناسی گردشگری و دیگر رشته‌های علمی، روابطی مهم برقرار است و نوعی مفهوم بین‌رشته‌ای تلقی می‌شود. اگرچه می‌توان گفت بررسی جامعه‌شناسانه گردشگری احتمالاً منجر به ایجاد دانشی در خصوص گردشگری به عنوان پدیده‌ای اجتماعی می‌شود، با این حال مباحثی از رشته‌های دیگر مانند مردم‌شناسی نیز ممکن است در آن مطرح شود (دن و لیمن پارینلو^۲، ۲۰۰۹). رشته جامعه‌شناسی گردشگری مسلماً نقشی کلیدی در «مورد اقبال واقع شدن» گردشگری، داشته است؛ به طور یقین بسیاری از رویکردهای نظری کلیدی و محکم آن، توسط جامعه‌شناسانی از جمله سایمل^۳ (۱۹۹۷) و بنجامین^۴

1. Cohen

2. Dann and Liebman Parrinello

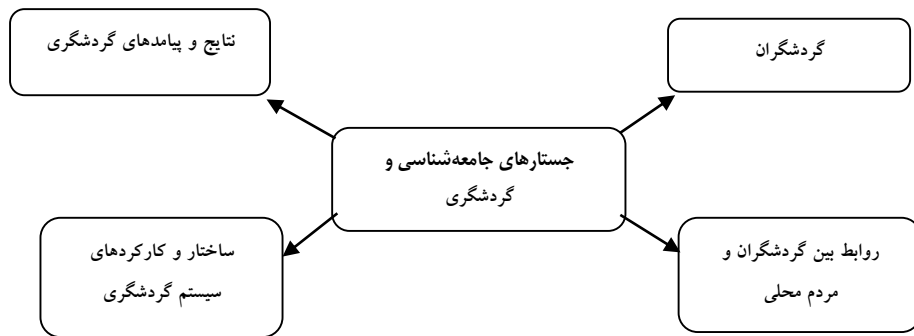
3. Simmel

4. Benjamin

(۱۹۵۵) در نیمه نخست قرن بیستم، بورستین^۱ (۱۹۶۴) و مک‌کانل^۲ (۱۹۷۶) در اواسط این قرن، آری^۳ (۱۹۹۱)، مک‌کانل^۴ (۱۹۹۲) و روجک^۵ (۱۹۹۳ و ۱۹۹۵) در اواخر قرن مذکور، همچنین ایندنسور^۶ (۲۰۰۱)، فرانکلین و کرانگ^۷ (۲۰۰۱)، اربین^۸ (۲۰۰۳) کلمن و اد^۹ (۲۰۰۴) شلر و آری^{۱۰} (۲۰۰۴) در اوایل قرن بیست و یکم، بسط یافته است (جمال و رایینسون^{۱۱}، ۲۰۰۹). لازمه جامعه‌شناسی جهانگردی، بررسی دو بخش اساسی زیر است:

الف) جهانگردی چه تأثیری بر ابعاد ساختار و روابط اجتماعی و ساختار فرهنگی دارد؟ اگرچه جامعه به عنوان یک کلیت در نظر گرفته می‌شود، لیکن برخی از پدیده‌ها در این ساختار تأثیر شگرفی از خود نشان می‌دهد که جهانگردی یکی از آن موارد تلقی می‌گردد.

ب) جامعه چه تأثیری بر موضوع جهانگردی دارد؟ برنامه‌ریزی و تحلیل عملی جهانگردی بدون توجه به جامعه مورد بررسی و ویژگی‌های اجتماعی/فرهنگی امکان‌پذیر نمی‌باشد (ذکی، ۱۳۸۳).
همچنین، حوزه‌های ممکن برای بررسی جامعه‌شناسانه این پدیده را - مطابق شکل ۱ می‌توان این‌گونه ترسیم کرد (هولدن^{۱۲}، ۲۰۰۴):

شکل ۱. حوزه‌های جستار جامعه‌شناسانه در گردشگری (هولدن، ۲۰۰۴)

1. Boorstin
2. MacCannell
3. Urry
4. MacCannell
5. Rojek
6. Edensor
7. Franklin and Crang
8. Urbain
9. Coleman and Eade
10. Sheller and Urry
11. Jamal and Robinson
12. Holden

گردشگری پیامدهای بسیاری برای جامعه میزبان در پی دارد. محققان به طور کلی، پیامدهای گردشگری را در چند مقوله اصلی، دسته‌بندی نموده‌اند:

پیامدهای اقتصادی: رشد صنعت گردشگری اثرات مهمی در توسعه اقتصادی صنایع مرتبط مانند اقامتگاه‌ها، حمل و نقل، فراغت، خدمات و مهمان‌نوازی دارد (مرزوکي^۱، ۲۰۱۱). گردشگری برای مقصد درآمد و اشتغال ایجاد می‌کند (پستما و اسموکر^۲، ۲۰۱۷) و به تبع آن باعث افزایش درآمد ملی و تولید ناخالص داخلی می‌شود. همچنین منبع درآمدی برای دولت‌ها است (کرمی، ۱۳۹۵).

پیامدهای سیاسی: امروزه سفرهای با مسافت طولانی، بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، سالانه رو به افزایش است و منجر به برخورد افرادی با پیشینه‌های کاملاً متفاوت، با سبک‌های زندگی و سطوح درآمدی به شدت متضاد می‌شود. زمانی که این نابرابری‌ها بسیار زیاد باشد، ممکن است پیامدهای سیاسی و همچنین اجتماعی - فرهنگی پدید آید (تئوبالد^۳، ۲۰۰۵).

پیامدهای محیطی: اگرچه گردشگری اغلب صنعت پاکیزه‌ای تصور می‌شود، اما در حقیقت این امر همیشه صادق نیست. این پدیده می‌تواند منجر به آسیب‌های محیطی جدی شود، چراکه اغلب این صنعت با جذابیت خاصی توسعه می‌یابد ولی منجر به تخریب محیط زیست می‌شود. علاوه بر این، اغلب، سیاست‌های توسعه محلی بر رفع نیاز گردشگران، بدون توجه به محیط زیست، تمرکز دارد (آندرک^۴ و همکاران، ۲۰۰۵).

پیامدهای فرهنگی - اجتماعی: متیوسان و وال^۵ (۱۹۸۲) اذعان داشتند تمایز روشنی بین پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی وجود ندارد و بسیاری از نظریه‌پردازان، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی گردشگری را با یکدیگر، در زمینه‌ای گسترده، دسته‌بندی می‌کنند (زمانی‌فراهانی و موسا^۶، ۲۰۰۱). این قسم پیامدها سهم بزرگی از پیامدهای گردشگری را شامل می‌شوند، که به سختی قابل اندازه‌گیری و سنجش هستند و می‌توانند برای جامعه مقصد مثبت یا منفی باشند (افتانورهان، اوانگ و فازلا^۷، ۲۰۱۷). این پیامدها در حقیقت، رویه‌هایی هستند که طی آن‌ها گردشگری منجر به تغییر در سیستم ارزشی، رفتار فردی، روابط خانوادگی، مراسم‌های جمعی، سطح امنیت، عملکردهای اخلاقی، اقدامات

1. Marzuki

2. Postma & Schmuecker

3. Theobald

4. Andreck

5. Mathieson and Wall

6. Zamani-Farahani and Musa

7. Afthanorhan, Awang & Fazella

خلاقانه، جشن‌های سنتی و سازمان‌های جمعی می‌شود (فردلاین، دری و جاگو: ۲۰۰۶). وقتی گردشگری به اهداف اصیل در این زمینه خود دست یافت، به توسعه مفهوم جامعه جهانی کمک می‌کند. افراد، فرهنگ‌ها، جشن‌ها و تجربیات خاص خود را با یکدیگر به اشتراک می‌گذارند. از این طریق آنان یاد می‌گیرند که به عقاید و سبک زندگی دیگران احترام بگذارند. اما زمانی که گردشگری به این ایده‌آل‌های خود نرسد، تنها از خود بی‌نظمی‌های اجتماعی، جنایت، تنزل، نابودی ارزش‌های اجتماعی و حس حقارت یا برتری - که هر دو زیان‌بار است - را به جای می‌گذارد (احمد، ۲۰۱۵). چنانچه پیشتر مطرح گردید هدف محوری پژوهش حاضر پرداختن به پیامدهای اجتماعی و فرهنگی گردشگری است و مقصود از آن، تغییراتی است که در زندگی مردم جامعه میزبان گردشگران رخ می‌دهد و این تغییرات بیشتر به سبب تماس مستقیم اهالی و ساکنان آن دیار و گردشگران صورت می‌گیرد (خاکساری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۵). این پیامدها می‌تواند مثبت یا منفی باشد؛ برخی از پیامدهای مثبت گردشگری عبارتند از:

ایجاد امکان آشنایی مردم کشور با نحوه زندگی سایر ملل، افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم جامعه، ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم، غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه، ایجاد امکان انتقال ارزش‌های فرهنگی به جهانیان، محافظت از میراث تاریخی و فرهنگی کشور، احیای سنت‌های ملی، امکان استفاده از تسهیلات تفریحی و فرهنگی برای مردم جامعه، افزایش فضاها و مکان‌های عمومی و ایجاد احترام متقابل بین مردمی با فرهنگ‌های متنوع (ضرابی و اسلامی-پریخانی، ۱۳۸۹: ۳۹ به نقل از زاهدی، ۱۳۸۵).

از جمله پیامدهای منفی گردشگری نیز می‌توان به این موارد اشاره نمود: محرومیت از برخی مزایای رفاهی برای جامعه میزبان، بویژه در فصول مسافرتی سال، فشار تقاضا برای منابع کمیاب، وابستگی بیش از اندازه مناطق میزبان به جهانگردی، رفتار نامناسب و عدم حساسیت فرهنگی گردشگران، فعالیتهای نامناسب شامل: استفاده از مواد مخدر، سوءاستفاده از زنان و کودکان، عدم توازن منافع و سود اقتصادی که برای مناطق همجوار تنگدستی به بار می‌آورد، می‌تواند از تأثیرات منفی اجتماعی- فرهنگی گردشگری باشد (شفیعی و محمدی، ۱۳۹۳: ۸۰ به نقل از سازمان جهانی گردشگری).

به گزارش مراجع رسمی گردشگری حدود ۴,۵ میلیون گردشگر ایرانی و خارجی در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۷ از فارس دیدار نموده‌اند (خبرگزاری رسمی ایرنا، ۱۳۹۷). شهر شیراز نیز به عنوان یکی از بزرگترین مراکز فرهنگی - تاریخی در عرصه ملی و بین‌المللی مطرح بوده است و به دلیل وجود آثار ارزشمند تاریخی، فرهنگی، جاذبه‌های طبیعی و کالبدی و موقعیت اقتصادی و خدماتی به ویژه از حیث آموزش عالی و خدمات درمانی همیشه مورد توجه گردشگران ایران و جهان و متقاضیان منطقه - ای خدمات برتر بوده است (سرای و شمشیری، ۱۳۹۰). با این حال توسعه گردشگری در استان بالاخص شهر شیراز منجر به پیامدهای مختلف مثبت و منفی شده است. برای مثال در اطراف شهر شیراز اختلالاتی از جمله آسیب‌رسانی به اکوسیستم، جنگل‌زدایی و تخریب کوه‌ها، افزایش زباله و تنش زیست محیط (زاهدی، ۱۳۹۳) در حال افزایش است. همچنین مواردی همچون شلوغی، ترافیک، ساخت و ساز، تغییر هنجارهای فرهنگی، تقلید جوانان از گردشگران، ایجاد مشاغل متنوع و جدید، مورد توجه قرار گرفتن صنایع دستی و غذاهای محلی و ... کاملاً مشهود است. این پیامدها گاهی اثرات مخرب عمیقی بر جامعه میزبان دارد که در صورت غفلت می‌تواند منشاء ناهنجاری‌های اجتماعی، فحشا، دزدی، تخریب جبران‌ناپذیر محیط زیست، تورم بی‌رویه و ... شود. همین امر اهمیت شناسایی، برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه گردشگری و پیامدهای آن را بیش از پیش نمایان می‌سازد. با این حال میزان مطالعات صورت گرفته در این خصوص در استان فارس و شهر شیراز بسیار اندک و ناکافی است.

پیشینه پژوهش

مطالعات چندی در ادبیات داخلی و خارجی، در حوزه پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و محیط‌زیستی گردشگری صورت گرفته که به طور کلی می‌توان آن‌ها را در سه حیطه اصلی جای داد؛ نتیجه بررسی پیشینه به صورت خلاصه در ادامه مطرح می‌گردد:

مطالعاتی که بر بررسی پیامدهای سه‌گانه به صورت همزمان تمرکز داشته‌اند نظیر بستان و همکاران (۱۳۹۶)، مزیدی (۱۳۹۵)، شاه‌پور و مجتبی‌زاده (۱۳۹۵)، حیدری‌ساربان و ملکی (۱۳۹۴)، شفیعی و محمدی (۱۳۹۳)، زرافشانی و همکاران (۱۳۹۲)، ضرابی و پریخانی (۱۳۸۹)، پرامنیک و اینگکادیجایا^۱ (۲۰۱۸)، لاندبرگ^۲ (۲۰۱۶)، امباوا^۳ (۲۰۰۳).

1. Pramanik & Ingkadijaya
2. Lundberg
3. Mbaiwa

تحقیقاتی که کانون توجه خود را بر پیامدهایی ویژه معطوف داشته‌اند، برای مثال عقیلی‌زاده فیروزجایی (۱۳۹۶)، عنابستانی و خوش‌چهره (۱۳۹۴)، تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱)، جعفر و همکاران (۲۰۱۶)، کارتیر و لاوری (۲۰۱۶)، احمد (۲۰۱۵)، سندپ و وینود^۱ (۲۰۱۴)، لانگ^۲ (۲۰۱۰)، فردلین^۳ و همکاران (۲۰۰۶) صرفاً به بررسی پیامدهای اجتماعی و فرهنگی پرداخته و مطیعی‌لنگرودی و کاتب-ازگمی (۱۳۹۶)، ضیایی و ترابیان (۱۳۸۹)، تنها پیامدهای اقتصادی را مطالعه نموده‌ند و یا رحمانی فیروزجاه و همکاران (۱۳۹۴) صرفاً بر پیامدهای زیست‌محیطی تأکید داشته است.

دسته دیگری از تحقیقات مانند رضائی و حبیب‌الهی (۱۳۹۵)، اکبریان رونیزی و بدری (۱۳۹۳)، اشلیکی و کبودی (۱۳۹۰)، عارف (۱۳۸۸)، یو، کل و چنسلر^۴ (۲۰۱۸)، افتانورهان^۵ و همکاران (۲۰۱۷)، بگری و کالا^۶ (۲۰۱۶)، هوتاسین^۷ (۲۰۰۸)، آندرک^۸ و همکاران (۲۰۰۵)، کوان و آکان^۹ (۲۰۰۵)، هالی، اسنیت و میلر^{۱۰} (۲۰۰۴) ادراک ساکنان مقاصد گردشگری را در ارتباط با پیامدهای مذکور مورد مطالعه قرار داده‌اند.

طبق مطالعات داخلی صورت گرفته در این حوزه در قسمت‌های مختلف ایران - بالاخص مناطق روستایی - به طور کلی پیامدهای اقتصادی به خصوص در حوزه اشتغال و کاهش فقر و پیامدهای اجتماعی در حوزه ارتقاء سطح استاندارد زندگی ساکنین، از دید خبرگان و مسئولین محلی مثبت است و ساکنان نیز ادراک مطلوبی از توسعه گردشگری داشته‌اند؛ با این حال بیشترین آسیب‌ها به مسائل زیست-محیطی بازمی‌گردد که طبق این تحقیقات کمبود ظرفیت محیطی، فقدان زیرساخت‌های مناسب، عدم برنامه‌ریزی و مدیریت مؤثر از اهم دلایل این آسیب‌ها به شمار می‌رود. تحقیقات خارجی نیز، اگرچه اغلب بر غلبه پیامدهای مثبت اقتصادی و تا حدی اجتماعی صحنه می‌گذارند؛ با این حال به نظر می‌رسد مسأله تخریب محیط زیست به دغدغه‌ای عمومی تبدیل شده است.

بنابر آنچه از پیشینه تحقیق برمی‌آید ارائه مدل‌های نظام‌مند در حوزه پیامدهای اجتماعی - فرهنگی کمتر مورد توجه محققین به ویژه در داخل کشور قرار گرفته و اغلب پیامدها به صورت غیراصولی و صرفاً

1. Sandeep and Vinod
 2. Long
 3. Fredline
 4. Yu, Cole & Chancellor
 5. Afthanorhan
 6. Bagri & Kala
 7. Huttasin
 8. Andereck
 9. Kuvan and Akan
 10. Haley, Snaith and Miller

مواردی پراکنده و جمع‌آوری شده‌اند؛ همچنین نگارندگان این پژوهش تا کنون موفق به یافتن تحقیقاتی از این دست در منطقه جغرافیایی فارس و شهر شیراز نشده‌اند و این نشان‌دهنده عدم اهتمام دیگر محققین به این منطقه مهم گردشگری است؛ لذا به نظر می‌رسد از حیث منطقه جغرافیایی و مدل‌سازی به شیوه‌ای علمی، تحقیق حاضر منحصر به فرد خواهد بود.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از حیث ماهیت توسعه‌ای و کاربردی، از حیث هدف توصیفی، از حیث روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و پیمایشی و از حیث زمانی مقطعی است. تحقیق حاضر از نوع آمیخته اکتشافی است، که بخش کیفی آن شامل طراحی مدل پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری با استفاده از روش فراترکیب و بخش کمی آن شامل سنجش اهمیت و عملکرد این پیامدها در شهر شیراز است. در بخش کمی از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند قضاوتی استفاده شد؛ چراکه جهت انجام این پژوهش اطلاعات ویژه‌ای مورد نیاز بود و چنین به نظر می‌رسید که لازم است به افرادی مراجعه شود که بیشترین اطلاعات را در خصوص گردشگری، پیامدهای آن و همچنین جامعه‌شناسی داشتند. این اعضا شامل ۱۳ نفر از خبرگان حوزه جامعه‌شناسی گردشگری بوده‌اند که با تحصیلات دانشگاهی و سوابق پژوهشی در این حوزه داشتند و یا مسئولیت‌های اجرایی را در حوزه مربوطه عهده‌دار بودند و به تبع آن با چنین موضوعاتی آشنایی کافی داشتند. ابزار گردآوری اطلاعات نیز پرسشنامه بوده است که به صورت حضوری و یا الکترونیکی در نمونه انتخاب شده توزیع گردید. این پرسشنامه به نحوی تنظیم شد که خبرگان منتخب عملکرد واقعی در شرایط فعلی و مطلوبیت و اهمیت هر یک از شاخص‌ها را از طریق طیف پنجگانه لیکرت^۲، به صورت همزمان تعیین نمایند. گام‌های فراترکیب جهت طراحی مدل مذکور بدین قرار است (سندلوسکی و بارسو و ویلس^۳، ۲۰۰۷):

- تنظیم سؤالات پژوهش: سؤالات پژوهش حاضر بدین قرار است: «شاخص‌های پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در جامعه مقصد کدامند؟»، «مؤلفه‌ها پیامدهای جامعه‌شناختی

۱- از آن‌جا که پرسشنامه مذکور به منظور بررسی وضعیت عملکرد - اهمیت گردشگری در شهر شیراز طراحی شده، بالاجبار شاخص‌های مرتبط با پیامدهای گردشگری در روستا از آن حذف و سپس توزیع شده است.

2 . Andereck

3. Sandelowski, Barroso and Voils

گردشگری در جامعه مقصد کدامند؟» و «ابعاد پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در جامعه مقصد کدامند؟»

- بررسی نظام‌مند متون: در این مرحله پژوهشگران به جمع‌آوری و بررسی نظام‌مند متون فارسی و انگلیسی در ارتباط با موضوع پژوهش با کلیدواژه‌های پیامدهای گردشگری، اثرات گردشگری، نتایج گردشگری، پیامدهای اجتماعی گردشگری، اثرات اجتماعی گردشگری، نتایج اجتماعی گردشگری و ... پرداختند. جهت گردآوری منابع مورد نظر از کتب، مقالات، پایان‌نامه‌های موجود در پایگاه‌های فارسی مانند پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پورتال جامع علوم انسانی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران و همچنین مراجعه مستقیم به سایت مجلات یا سایت‌های خبری معتبر و پایگاه‌های لاتین از جمله Science Direct، SpringerLink، Wiley Online Library، Sage Journals، Emerald و دیگر موارد بهره‌گیری شد.
- بررسی مقالات: به طور کلی ۱۰۴ مقاله و کتاب در این خصوص یافت شد که از حیث عنوان، چکیده، محتوا، جزئیات مقاله و... مورد بررسی قرار گرفتند. از این میان ۵۱ مقاله برای استخراج اطلاعات لازم انتخاب شد.
- استخراج اطلاعات مقالات: در سراسر فراترکیب پژوهشگران به طور پیوسته مقالات و کتب منتخب را به منظور استخراج کدهای مورد نیاز مورد بررسی قرار دادند. به طور کلی در این مرحله ۷۶ کد استخراج شده است.
- تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی: در این مرحله کدهای استخراج شده مورد بررسی قرار گرفته و کدهای دارای همپوشانی ادغام شده‌اند. در مجموع ۴۲ کد در این مرحله باقی ماند.
- کنترل کیفیت: در این پژوهش جهت بررسی کنترل کیفیت و یا به عبارت دیگر، پایایی مدل، از شاخص کاپا استفاده شده است. بدین طریق که، خبره دیگری بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و مفاهیم ایجاد شده توسط پژوهشگر، اقدام به گروه‌بندی مفاهیم می‌کند. سپس گروه‌های ارائه شده توسط پژوهشگر با گروه‌های ارائه شده توسط خبره، مقایسه می‌شود. همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، پژوهشگران ۴۷ دسته و شاخص و خبره دیگر ۴۵ دسته و شاخص ایجاد کرده‌اند که از این تعداد، ۴۱ دسته مشترک هستند. طبق محاسبات صورت گرفته، مقدار شاخص کاپا^۱ برابر است با ۰/۸۰۱ که در سطح توافق معتبر قرار گرفته است.

جدول ۱. حوه محاسبه وضعیت تبدیل کدها به مفاهیم توسط پژوهشگر و فرد خبره

		نظر پژوهشگر		
		بله	خیر	مجموع
نظر خبره	بله	A=۴۱	B=۴	۴۵
	خیر	C=۶	D=۰	۶
	مجموع	۴۷	۴	N=۵۱

منبع: یافته‌های پژوهش

- ارائه یافته‌ها: یافته‌های حاصل از مراحل فراترکیب در بخش تجزیه و تحلیل اطلاعات ارائه خواهد گردید.

یافته‌های پژوهش

در بخش تجزیه و تحلیل اطلاعات در ابتدا خروجی فراترکیب و سپس خروجی ماتریس اهمیت - عملکرد پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری مورد اشاره قرار می‌گیرد. در بخش کیفی و با استفاده از گام-های فراترکیب جدول ۲ به عنوان مدل پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در حوزه فردی احصاء گردیده است.

جدول ۲. پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در حوزه فردی

مؤلفه‌ها	شاخص	منبع
سبک زندگی	ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم	(رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ ضرابی و اسلامی‌پریخان، ۱۳۸۹؛ گینود و کامرون، ۲۰۰۹؛ گولدنر و ریچی، ۱۳۹۲؛ بستان و همکاران، ۱۳۹۶)
	محدود شدن تفریحات ساکنان	(کوان و آکان، ۲۰۰۵؛ هالی و همکاران، ۲۰۰۵)
کیفیت زندگی	تغییر مشاغل و گسترش مشاغل خدماتی	(تقدیسی، نقوایی و پیری، ۱۳۹۱؛ ماتسوکا و کلی، ۱۹۸۸؛ تسارتاس، ۱۹۹۲؛ میسون، ۱۳۹۰؛ مطیعی‌لنگرودی و کاتب‌ازگمی، ۱۳۹۶)
	بهبود اشتغال (کلی، جوانان، زنان)	(امباوا، ۲۰۰۳؛ هارالامبولوس و پیزام، ۱۹۹۶؛ میلان و پیزام، ۱۹۸۸؛ دیری، جاگو و فردلاین، ۲۰۱۲؛ فائولکنر و تیدسول، ۱۹۹۷)
	بهبود در زندگی اجتماعی فرهنگی جامعه محلی و استانداردهای آن	(میسون، ۱۳۹۰؛ رضائی و حبیب‌الهی، ۱۳۹۵؛ رنجبریان و زاهدی، ۱۳۹۰)

1. Gatewood and Cameron
2. Matsuoka and Kelly
3. Tsartas
4. Mason
5. Haralambopoulos and Pizam
6. Milman and Pizam
7. Deery, Jago and Fredline
8. Faulkner and Tidswell

ادامه جدول ۲

مؤلفه‌ها	شاخص	منبع
نگرش اجتماعی	ارتقاء موقعیت اجتماعی اقتصادی زنان	(عنابتانی و خوش‌چهره، ۱۳۹۴؛ هوتاسین، ۲۰۰۸)
	بالا رفتن سطح فرهنگ روستا	(زرافشانی و همکاران، ۱۳۹۲)
	افزایش حس تعلق و افتخار به جامعه	(آندرک و همکاران، ۲۰۰۵؛ فراهانی زمانی و موسا، ۲۰۱۲)
	آشنایی مردم بومی با نحوه زندگی و فرهنگ خود و مردمان دیگر	(ایزد، ۱۳۹۰؛ ضرابی و اسلامی‌پریخانی، ۱۳۸۹؛ عارف، ۲۰۱۰؛ کوان و آکان، ۲۰۰۵؛ فائولکنر و تیدسول، ۱۹۹۷)
	تضعیف مفهوم «کار» نزد روستائینان	(رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱)
	دشواری شدن شرایط زندگی ساکنان	(شفیعی و محمدی، ۱۳۹۳؛ کوان و آکان، ۲۰۰۵)
	از خودبیگانگی فردی و اجتماعی	(ماتسوکا و کلی، ۱۹۸۸)
	از دست دادن عزت نفس	(ماتسوکا و کلی، ۱۹۸۸؛ اینسکیپ، ۱۳۹۲)

منبع: یافته‌های پژوهش

همچنین بر اساس گام‌های فراترکیب و مطالعات صورت گرفته پیامدهای جامعه‌شناختی در حوزه اجتماعی نیز احصاء و در جدول ۳ ذکر گردیده است.

جدول ۳. پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در حوزه اجتماعی

مؤلفه‌ها	شاخص	منبع
ارتباطات و زندگی شهری	افزایش انسجام و مشارکت ساکنان	(داورخانی و محمدزاده‌لاریجانی، ۱۳۹۱؛ حیدری‌ساربان و ملکی، ۱۳۹۴؛ یعقوبی، ۱۳۸۹)
	بهبود تعاملات و احترام متقابل	(دیری و همکاران، ۲۰۱۲؛ رنجبریان و زاهدی، ۱۳۹۰)
	امنیت	(عینالی و رومیانی، ۱۳۹۲؛ آندرک و همکاران، ۲۰۰۵)
	ارتقاء سطح استاندارد خدمات	(هوتاسین، ۲۰۰۸؛ کوان و آکان، ۲۰۰۵؛ دیری و همکاران، ۲۰۱۲)
	بیماری	(تنوبالد، ۲۰۰۵؛ ماتسوکا و کلی، ۱۹۸۸؛ چاک و فایوسولا، ۱۳۸۸)
	ازدحام و شلوغی	(لانگ، ۲۰۱۰؛ آندرک و همکاران، ۲۰۰۵؛ گولدنر و ریچی، ۱۳۹۲)
	مهاجرت	(عنابتانی، بوزرجمهری و صاحبکار، ۱۳۹۱؛ بستان و همکاران، ۱۳۹۶)
	اختلال در آرامش و آسایش	(اشلیکی و کبودی، ۲۰۱۲؛ ایزد، ۱۳۹۰؛ فراهانی زمانی و موسا، ۲۰۱۲)
	کاهش انسجام جامعه	(رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ عنابتانی و خوش‌چهره، ۱۳۹۴)
	انحرافات اجتماعی	فحشا
مواد مخدر		(تنوبالد، ۲۰۰۵؛ آندرک و همکاران، ۲۰۰۵؛ فردلین و همکاران، ۲۰۰۶)
مشروبات الکلی		(فراهانی زمانی و موسا، ۲۰۱۲؛ گولدنر و ریچی، ۱۳۹۲)
قمار		(تنوبالد، ۲۰۰۵؛ لانگ، ۲۰۱۰؛ گولدنر و ریچی، ۱۳۹۲)
خشونت		(دیری و همکاران، ۲۰۱۲؛ گیتوود و کامرون، ۲۰۰۹)
دزدی		(تنوبالد، ۲۰۰۵؛ ماتسوکا و کلی، ۱۹۸۸؛ فراهانی زمانی و موسا، ۲۰۱۲)
عدم رعایت حریم شخصی افراد		(ضیایی و ترابیان، ۱۳۸۹)

ادامه جدول ۳

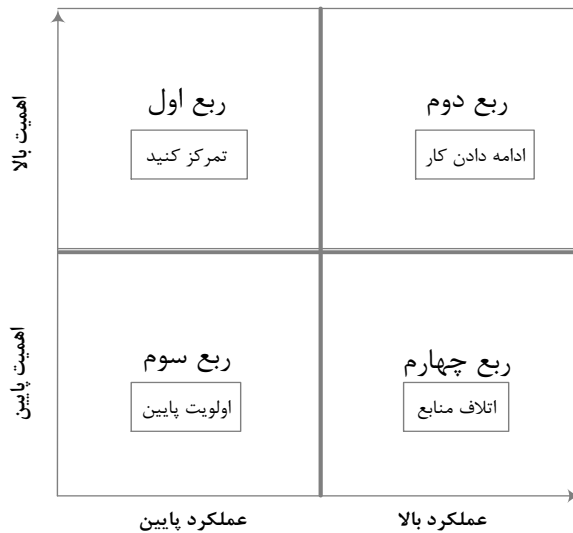
مؤلفه‌ها	شاخص	منبع
انحرافات اجتماعی	کلاه برداری و اخاذی	(رنجبریان و زاهدی، ۱۳۹۰)
	جرم و جنایت	(شفیعی و محمدی، ۱۳۹۳؛ پرامانیک و اینگکادیچایا، ۲۰۱۸)
فرهنگ و جاذبه‌های فرهنگی	افزایش مراکز فرهنگی و تفریحی	(چاک و فایوسولا، ۱۳۸۸؛ یوری، حسین‌زاده و رضایی، ۱۳۹۰)
	حفظ و احیای زبان، آداب و رسوم سنتی جامعه محلی و ملی	(مرزوک، ۲۰۱۱؛ ضربایی و اسلامی‌پریخانی، ۱۳۸۹؛ زرآفشانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ خاکساری و همکاران، ۱۳۹۲؛ چاک و فایوسولا، ۱۳۸۸)
	رونق فعالیت‌های فرهنگی	(عارف، ۲۰۱۰؛ کوان و آکان، ۲۰۰۵؛ چاک و فایوسولا، ۱۳۸۸)
	ایجاد امکان انتقال ارزش‌های فرهنگی به جهانیان	(ضربایی و اسلامی‌پریخانی، ۱۳۸۹؛ عارف، ۲۰۱۰)
	حفظ جاذبه‌های فرهنگی	(یاوری و همکاران، ۱۳۹۰)
	کمرنگ شدن و تغییر زبان، ارزش‌ها و آداب و رسوم بومی	(کوان و آکان، ۲۰۰۵؛ ریچاردز و هال، ۲۰۰۳؛ هال و لیو، ۲۰۰۹؛ بستان و همکاران، ۱۳۹۶)
	کالایی شدن فرهنگ	(ضیایی و ترابیان، ۱۳۸۹؛ میسون، ۱۳۹۰)
اثر نمایشی، الگوپذیری	(ریچاردز و هال، ۲۰۰۳؛ امینی و زیدی، ۱۳۹۳)	

منبع: یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل اهمیت- عملکرد

روش تحلیل عملکرد- اهمیت^۳ روشی آسان و قابل فهم جهت ساماندهی اطلاعات بوده و استراتژی‌های جذابی ارائه و اولویت آنها را برای اجرا مشخص می‌سازد. این روش اولین بار توسط مارتیلا و (۱۹۷۷) برای تحلیل عملکرد صنعت خودرو معرفی گردید. در سال‌های اخیر این رویکرد توانسته بینشی جهت شناسایی قوت و ضعف سازمان فراهم کند (آذر و همکاران، ۱۳۹۲). این رویکرد به وسیله یک ماتریس دو بعدی ساختاردهی می‌شود؛ به طوری که دو جزء اصلی آن عبارتند از اهمیت و عملکرد مشخصه مورد نظر. ترکیب این دو جزء ماتریسی با چهار خانه به صورت شکل ۲ است که بیانگر ساختار یک ماتریس IPA می‌باشد.

1. Richards and Hall
 2. Hall and Lew
 3. Importance-Performance Analysis
 4. Martilla and James

شکل ۲. ماتریس اهمیت - عملکرد (آذر و همکاران، ۱۳۹۲)

مفهوم هر یک از این چهار ناحیه به این شرح است: **ناحیه اول (تمرکز کنید)**^۱: مشخصه‌های ادراک شده برای پاسخ دهندگان بسیار مهم هستند اما سطح عملکرد نسبتاً پایین است. این ربع ضعف اساسی سیستم را نشان می‌دهد و باید بر بهبود این مشخصه‌ها تمرکز شود. **ناحیه دوم (ادامه دادن کار خوب)**^۲: مشخصه‌های ادراک شده در اینجا برای پاسخ‌دهندگان بسیار مهم هستند. عملکرد سیستم نیز بسیار خوب بوده و نقطه قوت به حساب می‌آید؛ باید مانند گذشته عمل نماید و کار خوب فعلی حفظ شود. **ناحیه سوم (اولویت پایین)**^۳: مشخصه‌های ادراک شده در اینجا از نظر اهمیت و عملکرد پایین ارزیابی می‌شوند. هرچند سطح عملکرد پایین است اما نباید بر آنها نیز تمرکز شود و منابع محدودی باید هزینه گردد. **ناحیه چهارم (اتلاف منابع)**^۴: شامل مشخصه‌هایی است که دارای اهمیت پایینی بوده و عملکرد آن‌ها نسبتاً بالاست. پاسخ دهندگان از عملکرد رضایت دارند اما تلاش روی این ویژگی‌ها غیرضروری و زائد است. منابع اختصاص یافته بیش از مقدار مورد نیاز است و باید در جای دیگری مصرف شود. گام‌های لازم برای انجام این روش به صورت زیر است (آذر و همکاران، ۱۳۹۲):

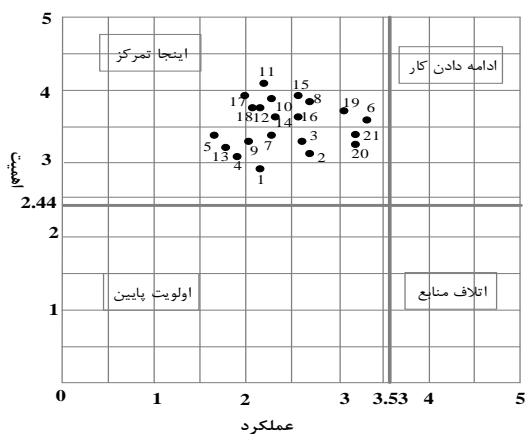
1. Concentrate here
2. Keep up the good work
3. Low priority
4. Possible overkill

گام اول: شناسایی و استخراج مشخصه‌های مورد نظر با مطالعه ادبیات موضوعی و نظرخواهی از خبرگان.

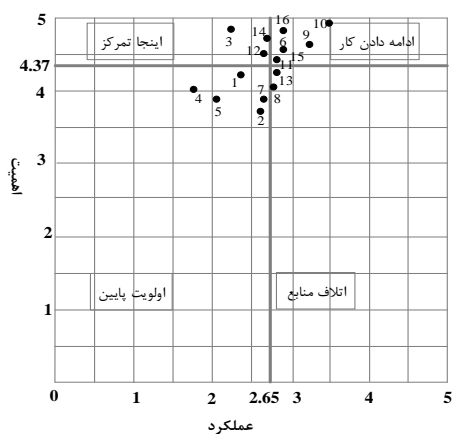
گام دوم: مشخص نمودن درجه اهمیت و درجه عملکرد مشخصه‌ها با استفاده از طیف لیکرت. **گام سوم:** یکپارچه کردن نظرات همه تصمیم‌گیرندگان با استفاده از میانگین هندسی. با محاسبه این میانگین ارزش نهایی اهمیت و عملکرد هر مشخصه به دست می‌آید. **گام چهارم:** ارزش آستانه برای تعیین خانه‌های ماتریس IPA محاسبه شود. برای تعیین ارزش آستانه میانگین حسابی تمامی مشخصه‌ها به دست می‌آید.

گام پنجم: مشخص نمودن موقعیت نسبی هر یک از مشخصه‌ها بر روی ماتریس. **گام ششم:** از طریق محاسبه شکاف بین اهمیت و عملکرد، وزن هر مشخصه و اولویت هر یک مشخص می‌شود.

پس از نهایی‌سازی مدل بخش کیفی با استفاده از ضریب کاپا، اقدام به نظرسنجی از ۱۳ نفر از خبرگان حوزه جامعه‌شناسی گردشگری شده و ماتریس اهمیت عملکرد برای پیامدهای مثبت و منفی جامعه‌شناختی به صورت مجزا در بخش کمی پژوهش ترسیم شده است. خروجی این ماتریس در شکل‌های ۳ و ۴ برای پیامدهای مثبت و منفی جامعه‌شناختی گردشگری ترسیم شده است. بر اساس دسته‌بندی صورت گرفته این پیامدها به صورت زیر در هر ربع قرار می‌گیرند:

شکل ۴. ماتریس اهمیت - عملکرد پیامدهای منفی (آذر و همکاران، ۱۳۹۲)

شکل ۳. ماتریس اهمیت - عملکرد پیامدهای مثبت (آذر و همکاران، ۱۳۹۲)

در ماتریس اهمیت- عملکرد پیامدهای مثبت پیامدهایی که در ربع اول قرار می‌گیرند یعنی آن دسته از پیامدهایی که باید بر آنها تمرکز نمود شامل: بهبود اشتغال (کلی، جوانان، زنان)، افزایش مراکز فرهنگی و تفریحی و رونق فعالیت‌های فرهنگی مثل هنر، موسیقی و صنایع دستی. پیامدهایی که در ربع دوم قرار می‌گیرند یعنی آن دسته از پیامدهایی که رخ دادن آنها روند مناسبی دارد و می‌توان به وضع موجود ادامه داد شامل: افزایش حس تعلق و افتخار به جامعه، بهبود روابط، تعاملات و ایجاد احترام متقابل (بین ساکنان و گردشگران)، امنیت (افزایش آن در اطراف مراکز گردشگری)، بالا رفتن سطح استاندارد خدمات و تسهیلات (عرضه بهداشتی محصولات؛ افزایش کیفیت رستوران‌ها، مغازه‌ها، هتل‌ها)، ایجاد امکان انتقال ارزش‌های فرهنگی به جهانیان و حفظ جاذبه‌های فرهنگی. پیامدهایی که در ربع سوم قرار می‌گیرند دارای اولویت پایینی هستند؛ شامل: ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم، گسترش مشاغل خدماتی در جامعه، بهبود در زندگی اجتماعی فرهنگی جامعه محلی و استانداردهای آن، بالا رفتن موقعیت اجتماعی اقتصادی زنان و آشنایی مردم بومی با نحوه زندگی و فرهنگ خود و مردمان دیگر. پیامدهایی که در ربع چهارم قرار می‌گیرند اهمیت چندانی ندارند ولی روی آنها نسبتاً تمرکز شده و لازم است منابع کمتری برای آنها صرف شود؛ شامل: افزایش انسجام و مشارکت ساکنان و حفظ و احیای زبان، آداب و رسوم سنتی جامعه محلی و ملی. اولویت‌بندی این عوامل به شرح جدول (۴) است. بر این اساس بهبود اشتغال (کلی، جوانان، زنان)، رونق فعالیت‌های فرهنگی مثل هنر، موسیقی و صنایع دستی و بهبود در زندگی اجتماعی فرهنگی جامعه محلی و استانداردهای آن به ترتیب جایگاه‌های اول تا سوم را برای انجام اقدامات مناسب به خود اختصاص دادند.

جدول ۴. اولویت پرداختن به پیامدهای جامعه‌شناختی گردشگری در استان فارس

اولویت	SW	پیامدهای مثبت	ردیف
۶	۰/۰۶۷۱	ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم	۱
۱۶	۰/۰۳۶۲	گسترش مشاغل خدماتی در جامعه	۲
۱	۰/۰۹۹۲	بهبود اشتغال (کلی، جوانان، زنان)	۳
۳	۰/۰۷۴۸	بهبود در زندگی اجتماعی فرهنگی جامعه محلی و استانداردهای آن	۴
۱۱	۰/۰۵۷۷	بالا رفتن موقعیت اجتماعی اقتصادی زنان	۵
۷	۰/۰۶۲۲	افزایش حس تعلق و افتخار به جامعه	۶
۱۵	۰/۰۳۹۱	آشنایی مردم بومی با نحوه زندگی و فرهنگ خود و مردمان دیگر	۷
۱۳	۰/۰۵۴۳	افزایش انسجام و مشارکت ساکنان	۸
۱۴	۰/۰۵۱۸	بهبود روابط، تعاملات و ایجاد احترام متقابل (بین ساکنان و گردشگران)	۹
۱۲	۰/۰۵۷۲	امنیت (افزایش آن در اطراف مراکز گردشگری)	۱۰

ادامه جدول ۴

اولویت	SW	پیامدهای مثبت	ردیف
۹	۰/۰۵۸۶	بالا رفتن سطح استاندارد خدمات و تسهیلات (عرضه بهداشتی محصولات؛ افزایش کیفیت رستوران‌ها، مغازه‌ها، هتل‌ها)	۱۱
۴	۰/۰۷۱	افزایش مراکز فرهنگی و تفریحی	۱۲
۸	۰/۰۶۰۱	حفظ و احیای زبان، آداب و رسوم سنتی جامعه محلی و ملی	۱۳
۲	۰/۰۸۲۳	رونق فعالیت‌های فرهنگی مثل هنر، موسیقی و صنایع دستی	۱۴
۱۰	۰/۰۵۷۸	ایجاد امکان انتقال ارزش‌های فرهنگی به جهانیان	۱۵
۵	۰/۰۶۹۸	حفظ جاذبه‌های فرهنگی	۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

در پیامدهای منفی جامعه‌شناختی گردشگری در ماتریس عملکرد- اهمیت در شهر شیراز طبق انتظارات بر اساس دسته‌بندی صورت گرفته، این پیامدها همگی در ربع اول قرار گرفتند. به عبارت دیگر سیاست-گذاران بایستی بر تمامی آن‌ها تمرکز نمایند.

با این حال جدول ۵ اولویت‌بندی پرداختن به هر یک از پیامدهای منفی جامعه‌شناختی گردشگری را نشان می‌دهد و می‌تواند این امکان را برای سیاست‌گذاران عرصه فرهنگ و گردشگری فراهم نماید که چگونه اقدامات لازم را به ترتیب برای رفع این معضلات اتخاذ نمایند.

جدول ۵. اولویت‌بندی پرداختن به پیامدهای منفی

اولویت	SW	پیامدهای منفی	ردیف
۱۸	۰/۰۲۳۶	محدود شدن تفریحات ساکنان	۱
۱۹	۰/۰۲۲	دشواری شدن شرایط زندگی و نارضایتی ساکنان	۲
۱۷	۰/۰۲۴۳	از خودبیگانگی فردی و اجتماعی	۳
۱۴	۰/۰۴۳۴	از دست دادن عزت نفس	۴
۵	۰/۰۷۰۳	بیماری (وبا، هپاتیت، ایدز و ...)	۵
۲۰	۰/۰۱۱۸	ازدحام و شلوغی (اماکن عمومی، خیابان‌ها و ...)	۶
۱۳	۰/۰۴۵۴	مهاجرت	۷
۱۰	۰/۰۵۵۶	اختلال در آرامش و آسایش	۸
۱۱	۰/۰۵۴۲	کاهش انسجام و یکپارچگی جامعه	۹
۳	۰/۰۷۱۸	فحشا	۱۰
۲	۰/۰۸۶۲	مواد مخدر (اعتیاد، توزیع، مشکلات اخلاقی)	۱۱
۶	۰/۰۶۸۹	مشروبات الکلی (مصرف، مشکلات رفتاری)	۱۲
۹	۰/۰۵۶۳	قمار	۱۳
۸	۰/۰۵۶۵	خشونت	۱۴
۷	۰/۰۶۵۳	دزدی	۱۵

ادامه جدول ۵

اولویت	SW	پیامدهای منفی	ردیف
۱۲	۰/۰۵۱۵	عدم رعایت حریم شخصی افراد	۱۶
۱	۰/۰۸۹۶	کلاهبرداری و اخاذی	۱۷
۴	۰/۰۷۱۶	جرم و جنایت	۱۸
۱۵	۰/۰۲۷۲	کمرنگ شدن و تغییر زبان، ارزش‌ها و آداب و رسوم بومی	۱۹
۲۱	۰/۰۰۱۲	کالایی شدن فرهنگ	۲۰
۱۶	۰/۰۰۲۶	اثر نمایشی و الگوپذیری (فرهنگ‌پذیری)	۲۱

منبع: یافته‌های پژوهش

بر این اساس کلاهبرداری و اخاذی، مواد مخدر (اعتیاد، توزیع، مشکلات اخلاقی) و فحشا جایگاه‌های اول تا سوم را برای انجام اقدامات مناسب به خود اختصاص دادند.

بحث و نتیجه‌گیری

چنانکه پیش از این تشریح گردید گردشگران حین اقامت خود در مقصد، با جامعه محلی ارتباط برقرار نموده و نتیجه این روابط تغییر در کیفیت زندگی، سیستم‌های ارزشی، تقسیم کار، روابط خانوادگی، نگرش، الگوهای رفتاری، جشن‌ها و اقدامات خلاقانه فردی و اجتماعی می‌شود (رتز، ۲۰۰۰). بر این اساس گردشگری دارای اثرات و پیامدهای مختلفی است (قربانی، زادولی و زادولی‌خواجه، ۱۳۹۳) که لازم است از جوانب گوناگون مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان از پیامدهای مثبت آن حداکثر بهره‌برداری را نمود و پیامدهای منفی آن را تا حد ممکن کاهش داد.

همانطور که پیشتر مطرح شد هدف اصلی این پژوهش طراحی الگوی جامعی از این پیامدهای جامعه‌شناختی با استفاده از روش فراترکیب بوده است. در این راستا پس از طی نمودن گام‌های هفتگانه فراترکیب، مدلی با دو بعد اصلی حوزه فردی و اجتماعی و شش مؤلفه - سبک زندگی، کیفیت زندگی و نگرش اجتماعی در بعد حوزه فردی و ارتباطات و زندگی شهری، انحرافات اجتماعی، فرهنگ و جاذبه‌های فرهنگی در بعد اجتماعی - و با ۳۹ شاخص ارائه شده است. پس از تهیه پرسشنامه خبرگان و نظرسنجی از آنان، ماتریس تجزیه و تحلیل اهمیت - عملکرد طراحی گردید و شاخص‌های قرار گرفته در هر چهار ربع مشخص شد. از جمله وجوه تمایز تحقیق حاضر با پژوهش‌های موجود در این زمینه را می‌توان تمرکز صرف بر پیامدهای جامعه‌شناختی، ارائه الگو یا استفاده از روشی علمی، جامعیت الگوی ارائه

شده از حیث بررسی کلیه منابع در دسترس و لحاظ کردن پیامدها در بخش‌های شهری و روستایی و در نهایت تعیین اولویت پرداختن به هر یک از این پیامدها در شهر شیراز برشمرد.

لازم است در این بخش تحقیقاتی که به صورت کلی در خصوص پیامدهای سه‌گانه گردشگری یا به صورت خاص در مورد پیامدهای جامعه‌شناختی آن صورت گرفته‌اند مورد بررسی قرار گیرند و با تحقیق حاضر مقایسه شوند. برای مثال بستان و همکاران (۱۳۹۶) با مرور سیستماتیک مطالعات صورت‌گرفته در حوزه گردشگری پیامدهای آن را از هر سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی مورد مطالعه قرار داده‌اند که اغلب شاخص‌های مدل پیشنهادی آنان به صورت صریح یا ضمنی در تحقیق حاضر دیده شده است. شاهی‌پور و مجتبی‌زاده (۱۳۹۵) و رضائی و حبیب‌الهی (۱۳۹۵)، حیدری‌ساریان و ملکی (۱۳۹۴)، اکبری‌ان رونی‌زی و بدری (۱۳۹۳)، پرامانیک و اینگکادیجایا (۲۰۱۸)، سندپ و وینود (۲۰۱۴)، لانگ (۲۰۱۰) نیز به بررسی پیامدهای سه‌گانه نواحی روستای پرداخته‌اند که تفاوت تحقیق حاضر با آنها در استفاده از روش فراترکیب و بررسی جامع منابع موجود می‌باشد. همچنین مزیدی (۱۳۹۵) پیامدهای سه‌گانه گردشگری را مورد بررسی قرار داده است ولی به دلیل تفاوتی که از حیث هدف با تحقیق حاضر داشته، نتیجه آن موانع مرتبط با سه بعدی اقتصادی، اجتماعی و محیطی برای توسعه گردشگری بوده است. ضیایی و ترابیان (۱۳۸۹) نیز صرفاً به بررسی اثرات منفی اجتماعی گردشگری بر جوامع محلی به صورت علمی و روشمند پرداخته‌اند که تمامی شاخص‌های موجود در مطالعه آنان در بخش‌های مختلف مدل تحقیق حاضر لحاظ شده است. شفیعی و محمدی (۱۳۹۳)، زرافشانی و همکاران (۱۳۹۲)، تقدیسی و همکاران (۱۳۹۱)، اشلیکی و کبودی (۱۳۹۰)، ضرابی و پریخانی (۱۳۹۰)، عارف (۱۳۸۸)، یو و همکاران (۲۰۱۸)، افتانورهان و همکاران (۲۰۱۷)، لاندبرگ (۲۰۱۶)، بگری و کالا (۲۰۱۶)، جعفر و همکاران (۲۰۱۶)، احمد (۲۰۱۵)، هوتاسین (۲۰۰۸)، آندرک و همکاران (۲۰۰۵)، کوان و آکان (۲۰۰۵)، هالی و همکاران (۲۰۰۴) نیز مدل خود را از طریق پیمایش میان ساکنان منطقه مورد مطالعه ارائه نموده‌اند و ادراک آنان را در این خصوص سنجیده‌اند؛ این تحقیقات هم از حیث روش و هم از حیث نتیجه با تحقیق حاضر متفاوت هستند.

بر اساس نتایج به دست آمده، بهبود اشتغال ۰/۰۹۹۲، رونق فعالیت‌های فرهنگی مثل هنر، موسیقی و صنایع دستی ۰/۰۸۲۳ و بهبود در زندگی اجتماعی فرهنگی جامعه محلی و استانداردهای آن ۰/۰۷۴۸، مهمترین پیامدهای مثبت و کلاه‌برداری و اخاذی ۰/۰۸۹۶، مواد مخدر ۰/۰۸۶۲ و فحشا ۰/۰۷۱۸ مهمترین پیامدهای منفی جهت پرداختن شناسایی شدند. از این‌رو می‌توان با بهبود وضعیت زیرساخت‌های گردشگری، فراهم کردن تسهیلاتی برای ورود گردشگران داخلی و خارجی، توسعه تبلیغات با استفاده از

رسانه‌های گوناگون، حمایت از کسب‌وکارهای مرتبط با این حوزه، در نظر گرفتن تسهیلاتی برای پرداختن به فعالیت‌های فرهنگی و همچنین برنامه‌ریزی و جهت‌دهی آن‌ها، مورد ملاحظه قرار دادن جوانب گوناگون زندگی ساکنان و تقویت پیامدهای مثبت گردشگری بر آن‌ها، از پیامدهای مثبت این صنعت حداکثر بهره‌برداری را نمود. همچنین جهت کاهش پیامدهای منفی گردشگری، قوانین و سیاست‌های تکمیلی، کنترل‌های دقیق و فرهنگ‌سازی‌های لازم می‌تواند به طرق گوناگون صورت پذیرد. به محققان آتی پیشنهاد می‌شود الگویی یکپارچه و روشمند از کلیه پیامدهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیطی گردشگری ارائه دهند و یا وضعیت الگوی پژوهش حاضر را در مناطق شهری دیگر و همچنین مناطق روستایی بررسی نمایند و تفاوت این پیامدها را در مناطق مختلف مقایسه کنند.

منابع

- آذر، عادل؛ خسروانی، فرزانه؛ جلالی، رضا. (۱۳۹۲). *تحقیق در عملیات نرم (رویکردهای ساختاردهی مسأله)*، چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان مدیریت صنعتی.
- ابراهیمی، قربانعلی؛ جان‌محمدی‌لرگانی، وحید؛ اندرواژ، فاطمه. (۱۳۹۵). «تحلیل جامعه‌شناختی پایداری گردشگران به هنجارهای اجتماعی». *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، دوره ۵، شماره ۱۶، صص ۱۶۸-۱۸۷.
- اعظمی، امیر؛ حشمتی‌جدید، مهدی؛ سلیمانی، عادل؛ علی‌بیگی، امیرحسین. (۱۳۹۴). «تبیین اثرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی روستای ریجاب از توابع شهرستان دالاهو در استان کرمانشاه)». *میراث و گردشگری*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۲۳-۴۲.
- اکبری‌ان‌روینیزی، سعیدرضا و بدر، سیدعلی. (۱۳۹۳). «تحلیل درک ذی‌نفعان از آثار و پیامدهای توسعه گردشگری در نواحی روستایی نمونه موردی: منطقه لواسانات». *جغرافیا و توسعه*، ۱۳(۳۸)، ۶۲-۴۷.
- امینی، عباس و زیدی، زهرا. (۱۳۹۳). «تأثیرات فرهنگی گردشگری در مناطق روستایی از دید جامعه محلی (مطالعه موردی: روستای ایبانه)». *تحقیقات جغرافیایی*، دوره ۳۰، شماره ۲، صص ۱۳-۳۲.
- ایزد، اسماعیل. (۱۳۹۰). «بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی گردشگری بر توسعه مناطق روستایی استان مازندران (مطالعه موردی دهستان کسلیان)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه صنعتی اصفهان.
- اینسکیپ، ادوارد. (۱۳۹۲). *برنامه‌ریزی گردشگری، رویکردی یکپارچه و پایدار به برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، محمود حسن‌پور و سعید داغستانی. تهران: مهکامه.
- بستان، زهرا؛ عظیمی‌هاشمی، مژگان؛ میرزایی، حسین و اصغری، هادی. (۱۳۹۶). «مرور نظام‌مند پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری در ایران». *میراث و گردشگری*، دوره ۲، شماره ۵، صص ۱۶۷-۱۸۸.
- بهنام‌مرشدی، حسن. (۱۳۹۵). «پهنه‌بندی فضایی کانون‌های گردشگری به منظور تعیین مناطق بهینه خدمات گردشگری در استان فارس». *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۱۷-۳۰.

- تقدیسی، احمد؛ تقوایی، مسعود و پیری، سیامک. (۱۳۹۱). «تحلیلی بر نگرش جامعه میزبان به اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو». *برنامه‌ریزی فضایی*، دوره ۲، شماره ۱، صص ۱۲۱-۱۴۰.
- چاک، وای‌گی و فایو سولا، ادواردو. (۱۳۸۸). *جهانگردی در چشم‌انداز جامع*. ترجمه: علی پارسیان و محمد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- حیدری، رحیم. (۱۳۸۹). *مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری*. تهران: سمت.
- حیدری‌ساربان، وکیل و ملکی، ابوذر. (۱۳۹۴). «بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی گردشگری بر توسعه مناطق روستایی شهرستان مشگین شهر، مطالعه موردی: دهستان لاهرود». *فضای گردشگری*، دوره ۴، شماره ۱۶، صص ۳۵-۵۰.
- خاکساری، علی؛ ابرهیم‌نیاسماکوش، سعید؛ دامادی، محمد و معزز، وحید. (۱۳۹۲). «ارزیابی تأثیرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهری بر نحوه زندگی مردم شهر بابل». *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، دوره ۲، شماره ۷، صص ۱۲۶-۱۴۷.
- خبرگزاری رسمی ایرنا: <http://www.irna.ir/en/News/83176592>
- داورخانی، فضیله و محمدزاده‌لاریجانی، فاطمه. (۱۳۹۱). «ارزیابی پیامدهای اقتصادی و اجتماعی گردشگری خانه‌های دوم (مطالعه موردی: روستاهای ییلاقی بخش بندپی شرقی شهرستان بابل)». *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، دوره ۴۵، شماره ۴، صص ۷۵-۱۰۲.
- ذکی، محمدعلی. (۱۳۸۳). «درآمدی بر جامعه‌شناسی جهانگردی و گردشگری». *فصلنامه مطالعات جهانگردی*. شماره ۵، صص ۸۷-۱۱۲.
- رحمانی فیروزجاه، علی؛ رضایی‌پاشا، صدیقه و مهرعلی‌تبار فیروزجاه، مرتضی. (۱۳۹۴). «اثرات و پیامدهای زیست‌محیطی گردشگری در نواحی روستایی (نمونه مورد مطالعه: دهستان تمشکل، شهرستان تنکابن)». *مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی*، ۴(۲)، ۱۴۳-۱۲۵.
- رضائی، ناصر و حبیب‌الهی، فضیلت. (۱۳۹۵). «سنجش ادراک ساکنین از اثرات گردشگری مبتنی بر جوامع محلی (مطالعه موردی: روستای چم آسمان، شهرستان لنجان، استان اصفهان)». *انجمن جغرافیای ایران*، دوره ۱۴، شماره ۴۹، صص ۱۹۱-۲۰۸.
- رضوانی، محمدرضا؛ بدری، سیدعلی؛ سپهوند، فرخنده و اکبری‌رونیزی، سعیدرضا. (۱۳۹۱). «گردشگری خانه دوم و اثرات آن بر بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستایی (مطالعه موردی: بخش رودبار قصران، شهرستان شمیرانات)». *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، دوره ۴، شماره ۱۳، صص ۲۳-۴۰.
- رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمد. (۱۳۹۰). *شناخت گردشگری*. اصفهان: چهارباغ.
- زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۹۳). *مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار با تأکید بر محیط زیست*. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- زرافشانی، کیومرث؛ شرفی، لیدا؛ گراوندی، شهپر و قبادی، پرستو. (۱۳۹۲). «بررسی اثرات توسعه گردشگری در ارتقاء شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی نواحی روستایی مورد مطالعه گردشگری ریجاب در استان کرمانشاه». *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۲، شماره ۳، صص ۱۱۹-۱۳۴.

- سرای، محمدحسین و شمشیری، مسلم. (۱۳۹۰). «بررسی وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنیک SWOT». *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۴(۴۹)، ۸۸-۶۹.
- شاهی‌پور، سونا و مجتبی‌زاده، حسین. (۱۳۹۵). «تحلیل پیامدهای گردشگری روستایی بر توسعه (مطالعه موردی: کندوان)». *محیط‌شناسی*، ۴۲(۳)، ۶۴۸-۶۳۷.
- شفیعی، زاهد و محمدی، امین. (۱۳۹۳). «بررسی تأثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان: نمونه موردی شهر چادگان». *جغرافیایی سرزمین*، دوره ۱۱، شماره ۴۱، صص ۷۷-۹۰.
- ضرابی، اصغر و اسلامی‌پریخانی، صدیف. (۱۳۸۹). «سنجش تأثیرات اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی توسعه گردشگری (مطالعه موردی شهرستان مشکین‌شهر)». *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، شماره ۷۵، صص ۳۷-۵۲.
- ضیایی، محمود و ترابیان، پونه. (۱۳۸۹). «سنجش سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی گردشگران بر جوامع محلی در ایران مورد مطالعه سکونتگاه‌های روستایی حوزه تالاب پریشان». *انجمن جغرافیای ایران*، دوره ۸، شماره ۲۷، صص ۲۰۵-۲۲۵.
- عقیلی‌زاده فیروزجایی، ناصر. (۱۳۹۶). «بررسی اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری بر نواحی بخش مرکزی شهرستان نوشهر». *مجله مطالعات هتلداری و میزبانی*، ۱-۱۴.
- عنابستانی، علی‌اکبر؛ بوزرجمهری، خدیجه و صاحبکار، ناهید. (۱۳۹۱). «پیامدهای اجتماعی و اقتصادی توسعه گردشگری خانه‌های دوم در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان شیرین‌دره شهرستان قوچان)». *پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، شماره ۱، صص ۹۷-۱۲۳.
- عنابستانی، علی‌اکبر و خوش‌چهره، محمدجواد. (۱۳۹۴). «بررسی پیامدهای اجتماعی ناشی از حضور گردشگری خانه‌های دوم در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بینالود». *آمایش جغرافیایی فضا دانشگاه گلستان*، دوره ۵، شماره ۱۵، صص ۱۱۰-۱۲۸.
- عینالی، جمشید و رومیانی، احمد. (۱۳۹۲). «تحلیلی بر اثرات گردشگری خانه‌های دوم در مناطق روستایی مطالعه موردی: دهستان حصار ولی عصر - شهرستان بوئین زهرا». *فضای جغرافیایی*، دوره ۱۵، شماره ۴۹، صص ۱۱۵-۱۳۶.
- قربانی، رسول؛ زادولی، فاطمه و زادولی‌خواجه، شاهرخ. (۱۳۹۳). «ارزیابی اثرات منفی توسعه گردشگری بر روستاهای جاذب گردشگر (نمونه موردی: روستای کندوان شهرستان اسکو)». *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۱۰۳-۱۱۸.
- کریمی، غلامحسین. (۱۳۹۵). «گردشگری پایدار روستایی با تأکید بر روستای بزم استان فارس». *فضای گردشگری*، دوره ۵، شماره ۱۸، صص ۱۴۳-۱۶۶.
- گولدنر، چارلز و ریچی، برنت. (۱۳۹۲). *شناخت صنعت گردشگری*. ترجمه: ضرغام بروجنی، مرتضی بذرافشان و حمید ایوبی یزدی. تهران: مهکامه.
- مرشدی، حسن؛ احمدی، داریوش؛ سبکیار فرجی، حسنعلی و رضوانی، محمدرضا. (۱۳۹۵). «پهنه‌بندی فضایی کانون‌های گردشگری به منظور تعیین مناطق بهینه خدمات گردشگری در استان فارس». *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۶(۲۱)، ۳۰-۳۰.

مزیدی، هاجر. (۱۳۹۵). «بررسی پیامدهای گردشگری در تفرجگاه‌های روستایی پیرامون شهری در استان گلستان (مطالعه موردی: دهنه محمدآباد شهرستان علی‌آبادکتول)». *میراث گردشگری*، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۰۹-۱۲۹.

مطیعی‌لنگرودی، سیدحسین و کاتب‌ازگمی، زهرا. (۱۳۹۶). پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در شهرستان بندر انزلی؛ مورد: دهستان لیچارکی حسن رود. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، شماره ۳، صص ۱-۱۶.

موسایی، میثم؛ هاشمی، سمیه و ابراهیمی، میترا. (۱۳۹۱). «بررسی جامعه‌شناختی توسعه پایدار گردشگری در ایران، موانع، چالش‌ها و راه‌کارها». *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر*، دوره ۶، شماره ۱۶، صص ۲۵-۵۰.

میسون، پیتر. (۱۳۹۰). *گردشگری، اثرات، برنامه‌ریزی و مدیریت*، روزبه میرزایی و پونه ترابیان. تهران: ترمه

نادری‌مهدوی، کریم، اذانی، مهری، یعقوبی‌فرانی، احمد و روستایی، مریم. (۱۳۹۲). «اواکوی اثرات گردشگری در روستای ایبانه با استفاده از تکنیک SWOT». *تحقیقات جغرافیایی*، دوره ۲۸، شماره ۴، صص ۳۱-۴۴.

نظریان، اصغر و زال‌نژاد، کاوه. (۱۳۹۴). «تحلیل اثرات گردشگری بر روند توسعه روستاها، مورد: سرعین».

اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۱۳۷-۱۵۲

یاوری، حسین؛ حسین‌زاده، سپیده، رضایی، مریم. (۱۳۹۰). *شناخت صنعت جهانگردی و گردشگری*. تهران: سیمای دانش

یعقوبی، جعفر. (۱۳۸۹). «نظرسنجی درباره برخی پیامدهای گردشگری روستایی در مناطق روستایی بخش سلطانیه استان زنجان». *روستا و توسعه*، دوره ۱۵، شماره ۲، صص ۱۳۹-۱۵۳.

Afthanorhan, A., Awang, Z., & Fazella, S. (2017). Perception of Tourism Impact and Support Tourism Development in Terengganu, Malaysia. *Social Sciences*, 6(3), 106.

Ahmed, B. (2015). Social and Cultural Impacts of Tourism Growth in Coastal Environments and the Potential for Sustainability: Case Study of Egypt and USA.

Alaeddinoglu, F., Turker, N., & Can, A. S (2016). The Impact of Tourism on Residents' Quality of Life: The Case of Van, Turkey.

Aref, F. (2010). Residents' attitudes towards tourism impacts: a case study of Shiraz, Iran. *Tourism Analysis*, 15(2): 253-261.

Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of tourism research*, 32(4), 1056-1076.

Bagri, S. C., & Kala, D. (2016). Residents' attitudes toward tourism development and impacts in Koti-Kanasar, Indroli, Pattur tourism circuit of Uttarakhand state, India. *PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 14(1).

Canosa, A., Moyle, B. D., Moyle, C. L., & Weiler, B. (2017). Anthropology and sociology in tourism doctoral research. *Tourist Studies*, 1468797617737999.

Cartier, E., & Lowry, L. (2016). Tourism's social impact on a local community: The case of a mountain ski town.

Cohen, E. (1984). The sociology of tourism: approaches, issues, and findings. *Annual review of sociology*, 373-392.

Dann, G., & Liebman, P. (2009). *The sociology of tourism: European origins and developments*. Emerald Group Publishing Ltd.

Deery, M., Jago, L., & Fredline, L. (2012). Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda. *Tourism Management*, 33(1): 64-73.

Eshliki, S., & Kaboudi, M. (2012). Community perception of tourism impacts and their participation in tourism planning: a case study of Ramsar, Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 36: 333-341.

- Faulkner, B., & Tideswell, C. (1997). A framework for monitoring community impacts of tourism. *Journal of sustainable tourism*, 5(1): 3-28.
- Fredline, L., Deery, M., & Jago, L. (2006). *Development of a scale to assess the social impacts of tourism within communities*, Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism.
- Gatewood, J., & Cameron, C. (2009). Belonger perceptions of tourism and its impacts in the Turks and Caicos Islands. *Lehigh University, Pennsylvania*.
- Haralambopoulos, N., & Pizam, A. (1996). Perceived impacts of tourism: The case of Samos. *Annals of Tourism Research*, 23(3): 503-526.
- Hall, M., & Lew, A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*. Routledge.
- Haley, A., Snaith, T., & Miller, G. (2005). The social impacts of tourism a case study of Bath, UK. *Annals of tourism research*, 32(3): 647-668.
- Holden, A. (2004). *Tourism studies and the social sciences*. Routledge.
- Huttasin, N. (2008). Perceived social impacts of tourism by residents in the OTOP Tourism Village, Thailand. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 13(2): 175-191.
- Jaafar, M., Paijo, M. A. N., Mohamad, D., & Ismail, M. M. (2016). TOURISM DEVELOPMENT AND SOCIAL IMPACT: THE CASE OF MANTANANI ISLAND, SABAH (MALAYSIAN BORNEO). *Age*, 1, 0-4.
- Jamal, T., & Robinson, M. (2009). *The SAGE handbook of tourism studies*. Sage.
- Kashkuli, E. F., Moharramzadeh, M., & Ghalehgir, S. (2014). The role of advertisement factors in development of sport tourism industry of Fars province. *Physical education of students*, 18(3), 61-66.
- Kuvan, Y., & Akan, P. (2005). Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: the case of Belek, Antalya. *Tourism management*, 26(5), 691-706.
- Lin, M. C., & Yang, M. W. (2016). Environmental and Social Impact Assessment for the Tourism Industry: A Case Study of Coastal Recreation Areas in Hualien Taiwan. *Advances in Management and Applied Economics*, 6(6), 29.
- Long, Y. (2010). Social Impacts of Tourism Development on Hainan Island
- Lundberg, E. (2017). The importance of tourism impacts for different local resident groups: A case study of a Swedish seaside destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(1), 46-55.
- Martilla, J.A. & James, J.C. (1977). Importance-Performance Analysis. *Journal of Marketing*, 41(1), 77-79.
- Marzuki, A. (2011). Resident attitudes towards impacts from tourism development in Langkawi Islands, Malaysia. *World Applied Sciences Journal*, 12: 25-34.
- Matsuoka, J., & Kelly, T. (1988). Environmental, Economic, and Social Impacts of Resort Development and Tourism on Native Hawaiians. *The J. Soc. & Soc. Welfare*, 15: 29.
- Mbaiwa, J. (2003). The socio-economic and environmental impacts of tourism development on the Okavango Delta, north-western Botswana. *Journal of arid environments*, 54(2): 447-467.
- Milman, A., & Pizam, A. (1988). Social impacts of tourism on central Florida. *Annals of Tourism Research*, 15(2): 191-204.
- Postma, A., & Schmuecker, D. (2017). Understanding and overcoming negative impacts of tourism in city destinations: conceptual model and strategic framework. *Journal of Tourism Futures*, 3(2), 144-156.

- Pramanik, P. D., & Ingkadijaya, R. (2018). The Impact of Tourism on Village Society and its Environmental. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 145, No. 1, p. 012060). IOP Publishing.
- Rátz, T. (2000). Residents' perceptions of the socio-cultural impacts of tourism at Lake Balaton, Hungary. *Tourism and sustainable community development*, 36-47.
- Richards, G., & Hall, D. (2003). *Tourism and sustainable community development* (Vol. 7), Psychology Press.
- Sandeep, K., & Vinod, K. (2014). Perception of socio-culture impacts of tourism: a sociological review. *International Research Journal of Social Sciences*, 3(2): 40-43.
- Sandelowski, M., Barroso, J., & Voils, C. (2007). Using qualitative metasummary to synthesize qualitative and quantitative descriptive findings. *Research in Nursing & Health*, 30(1): 99-111.
- Theobald, W. (2005). *Global tourism*, Routledge.
- Tsartas, P. (1992). Socioeconomic impacts of tourism on two Greek isles. *Annals of tourism research*, 19(3): 516-533.
- Yu, C. P., Cole, S. T., & Chancellor, C. (2018). Resident Support for Tourism Development in Rural Midwestern (USA) Communities: Perceived Tourism Impacts and Community Quality of Life Perspective. *Sustainability*, 10(3), 802.
- Zamani-Farahani, H., & Musa, G. (2012). The relationship between Islamic religiosity and residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare'in and Masooleh. *Tourism Management*, 33(4): 802-814.